

Onrus en geweld: 2010

1 Algemeen

Reeds voordat die amptelike jaarlikse statistiek bekend gemaak is, was daar groot onduidelikheid oor hoe dit hanteer behoort te word (Steenkamp 'Misdaadstatistieke laat komitee kopkrap' *Die Burger* (2010-05-19) 6). Verlede jaar was daar groot ontevredenheid toe die komitee statistieke agter geslote deure bekend gemaak het en dit eers drie uur later aan die media deurgegee het. Dié jaar se misdaadstatistieke is eers in September 2010 bekend gemaak.

Minister Joemat-Pettersson, die Minister van Landbou, Bosbou en Visserie, het bekend gemaak dat die staat op 'n bizarre manier by misdaad baat (Essop 'Departement baat by stropery' *Die Burger* (2010-06-02) 3). Verskillende maatskappye tender om van gestroopte perlemoen ontslae te raak, maar die opbrengs daarvan val die Departement toe. Die opbrengs van permitte en die verkoop van gestroopte perlemoen word in die Mariene Lewende Hulpbronnefonds gestort. Inderdaad word die opbrengs van misdaad dus 'n deel van die Departement se jaarlikse begroting. Die stroping van natuurlike hulpbronne, in die besonder perlemoen, is veral in die Wes-Kaap 'n groot kopseer (vgl ook Breytenbach 'Duikers naby Robbeneiland in hegtenis geneem' *Die Burger* (2010-11-13) 4; De Wee 'Nege vas wat perlemoen wou stroop' *Die Burger* (2010-11-10) 1).

Nadat statistieke drie jaar gelede deur die Sentrum vir Geregtheid en Misdaad-bekamping aangedui het dat 1,8 miljoen Suid-Afrikaanse leerders tussen graad 3 en graad 12 een of ander vorm van geweld ervaar het, is die Veilige Skoleprojek van stapel gestuur. Hoewel daar jaarliks miljoene rande aan die projek bestee word, lyk dit nie of dit veel vrugte afwerp nie. In die Wes-Kaap alleen was daar in die loop van 2009 194 voorvalle van seksuele geweld, 141 van messtekery en 276 aanrandings. Geweld in woongebiede spoel dikwels oor na die skole toe. Leerders se huislike omstandighede het 'n direkte invloed op hul gedrag in die skool. Skole poog om 'n gebrek aan waardes aan te vul met die vak lewensoriëntering, maar omdat dit nie 'n eksamenvak is nie, word dit nie ernstig deur leerders opgeneem nie. Die moontlikheid om noodtoestande by disfunksionele skole af te kondig, word ondersoek (Redakteur 'Kultuur van skoolgeweld' *Die Burger* (2010-03-03) 12). Nuwe data in die Wes-Kaap wys dat seksuele wangedrag in skole die afgelope jaar ietwat afgeneem het (Potgieter 'Seks-skandes by skole "al minder"' *Die Burger* (2010-11-12) 4.) In 2008 is agt gevalle aangemeld en in 2009 vyf. Die vyf leerders wat hul hieraan skuldig gemaak is, is almal geskors. Intussen is die tug van onderwysers 'n tydsame en duur proses. Die Wes-Kaapse Onderwysdepartement het pas hul 2009-10-jaarverslag bekendgestel. Daarvolgens was daar tussen April 2009 en Maart 2010 274 tugverhore vir onderwysers. Altesaam 17 onderwysers is afgedank en 120 het finale waarskuwings gekry. Tugverhore hou onder meer verband met aanranding, seksuele teistering en gevalle waar onderwysers hulle op 'n onbehoorlike, skandalige of onaanvaarbare wyse gedra.

Ondersoeke, verhoor en skorsing het die provinsie R2,4m uit die sak gejaag. (Sien ook Potgieter 'Tug van onnies kos miljoene' *Die Burger* (2010-11-06) 5.)

Daar is nog steeds heelwat klagtes teen onregmatige arrestasie en polisiegeweld teen aangehoudenes wat tot vergoedingsbevele teen die staat lei (sien bv *Legalbrief Today* (2010-03-31) www.legalbrief.co.za). Volgens 'n opname van die Instituut vir Sekerheidstudies het lede van die polisie diens 556 persone in die tydperk 2008/2009 doodgeskiet. Die toename in die getal sterftes word toegeskryf aan die toename in geweldsmisdade (*Legalbrief* (2010-03-26)). Die Suid-Afrikaanse Polisie diens het begin met 'n veldtog om te probeer om voormalige polisie offisiere na die mag terug te lok (*Legalbrief* (2010-01-18)).

In hierdie aantekening word daar maatreëls en hofsake ten opsigte van waarheid en versoening, veiligheidsdienste, wapens en terrorisme bespreek.¹

2 Waarheid en versoening

In die saak *The Citizen v McBride* (227/08 [2010] ZASCA 5 (2010-02-26)) het die hof bevind dat McBride se eer aangetas is deurdat die *Citizen* koerant voortdurend verwys het na sy verlede en dae waarvoor hy amnestie verkry het (para 3-22). Die respondent was skuldig bevind aan moord nadat 'n motorbom buite 'n restaurant in Durban ontplof het. Hy is die doodstraf opgelê en is vier jaar na vonnisoplegging vrygelaat. Hy het daarna ooreenkomstig artikel 20 van die Wet op Bevordering van Nasionale Eenheid en Versoening 34 van 1994 om amnestie aansoek gedoen. In 1998 is hy weer gearresteer en in Mosambiek aangehou op verskeie klagtes maar die sake is later teruggetrek (para 22). Die koerant het onder meer beweer dat die respondent 'n moordenaar is en die hof het oorweeg of die feit dat 'n persoon amnestie gekry het, so 'n verklaring foutief sou maak. Met verwysing na die slotwoord van die Interim Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika 108 van 1993 (a 232(4) – para 27) asook na *Azanian Peoples Organisation (Azapo) v President of the Republic of South Africa* (1996 4 SA 671 (CC) para 35 in para 29) bevind die hof dat die doel van amnestie was om versoening en heropbou van die gemeenskap te bewerkstellig sonder enige vergelding of viktimisasie (para 30). As amnestie verleen is, kan 'n persoon nie langer as 'n misdadiger of 'n moordenaar uitgekryt word vir daardie misdade waarvoor hy amnestie ontvang het nie (para 33). Die hof stel dit soos volg (para 33): 'The amnesty granted to the respondent could not obliterate those facts or erase them from the historical record but had the effect that the respondent is no longer considered a criminal in respect of the deeds committed by him. The granting of amnesty was an attempt to shape the future not to undo the past.'

In *Albutt v Centre for the Study of Violence and Reconciliation* (CCT 54/09) [2010] ZACC 4 (2010-02-23; 2010 3 SA 293 (CC)) moes die Konstitusionele hof beslis of die President slagoffers moet aanhoor wanneer hy versoeke om kwytskelding kragtens artikel 84(2)(j) van die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika, 1996 (Grondwet) oorweeg (para 1). Die aansoekers vir amnestie het beweer dat hulle misdade met politieke oogmerke tydens die apartheidsjare gepleeg het. Die voormalige President het in die

¹In hierdie joernaal word die belangrikste literatuur, wetgewing en hofbeslissings vir die periode 2009-09-01 tot 2010-11-15 bespreek. Vanweë 'n spesiale uitgawe van die 2010 *Southern Africa Public Law* word daar slegs een joernaal oor geweld in 2010 gepubliseer.

Parlement te kenne gegee dat hierdie aansoeke soos amnestie aansoeke wat by die Waarheids- en Versoeningskommissie ingedien was, hanteer sou word. Die President het 'n groep bestaande uit lede van verskillende politieke partye (*Pardon Reference Group*) aangestel om hom tot 2008-11-30 in dié verband te adviseer (para 5). Die slagoffers van die aansoekers het gevra om gehoor te word. Die multiparty groep het hulle na die President verwys. Die aansoek om gehoor te word, het gesloer en daar is 'n interdik-aansoek in die Noord Gauteng Hooggeregshof geloods (*Centre for the Study of Violence and Reconciliation v President of the Republic of South Africa* Saakno 15320/09, NGHC, Pretoria 2009-04-29). Die Konstitusionele hof onder andere bevind dat 'the decision to exclude victims of the crimes in respect of which pardons were sought under the special dispensation process was irrational. The victims of these crimes are entitled to be given the opportunity to be heard before the President makes a decision to grant pardon under the special dispensation' (para 74). Die hof maak dit egter duidelik dat hierdie saak nie van toepassing sal wees op alle gevalle waar daar om kwytskelding aansoek gedoen word nie – in hierdie geval het dit gehandel oor misdrywe wat met 'n politieke oogmerk gepleeg is en wat binne die tydperk van die Waarheids- en Versoeningskommissie se werksaamhede geval het (para 75). Regter Froneman ondersteun die meerderheidsuitspraak maar lê in 'n ondersteunende uitspraak die klem op deelnemende demokrasie.

Op 2010-05-07 is regulasies oor die opgraving, herbegraving en simboliese begravinge van oorlede slagoffers kragtens artikel 27(2) van die Wet op die Bevordering van Nasionale Eenheid en Versoening 34 van 1995 uitgevaardig (GK R356 in SK 33164 van 2010-05-07). Die regulasies handel hoofsaaklik oor finansiële bydraes deur die staat vir enige uitgawes wat die familielede moet aangaan ten einde hulle familielede te kan begrawe.

3 Veiligheidsdienste

3.1 Polisie

Volgens die Suid-Afrikaanse Polisie (SAPD) se Jaarverslag 2009/2010 (http://www.saps.gov.za/.../annual_report/), was daar 'n 8,3% verhoging in die polisie se jaarlikse begroting. Die bykomende fondse is vir die daarstelling van die Ondersoekdirektoraat vir Prioriteitsmisdade (2009-07-06), die indiensneming van addisionele personeel (van 182 754 tot 190 199 lede), die verbetering van finansiële infrastruktuur en die modernisering van tegnologie aangewend. Die speurfunksies van die voormalige Direktoraat vir Spesiale Ondersoeke is aan die SAPD se Ondersoekdirektoraat vir Prioriteitsmisdade oorgedra (ingestel kragtens art 17C van die Wet op die Suid-Afrikaanse Polisie 68 van 1998). Dié Direktoraat fokus op die voorkoming, bevegting en ondersoek van oortredings wat met georganiseerde misdaad, ernstige en geweldsmisdade, en kommersiële misdaad en korrupsie verband hou. Op 2010-09-07 is regulasies uitgevaardig om die Direktoraat vir Prioriteitsmisdade ondersoek te reguleer (GK R783 in SK 33524 van 2010-09-07) en om onder meer vir die hantering van klagtes deur die publiek teen lede van die Direktoraat voorsiening te maak (art 17L van Wet 68 van 1998 gelees met reg 5 en Bylaag A). (Sien ook die SAPD se 2010-2014 Strategiese Plan – www.saps.gov.za/saps_profile/.../2010_2014/strategic_plan_2010_2014.pdf en die SAPD 2010/2011 Strategiese Plan – ERLINK "http://www.saps.gov.za/.../2010_2011.pdf" www.saps.gov.za/.../2010_2011.pdf.) Die Departement het sy fokus na kwaliteit lede, in plaas van bloot kwantiteit lede, verskuif. In dié opsig het die SAPD 'n mikpunt gestel om die aantal speurders tot op vlak 7 teen 2010-

03-31 met 19% te vermeerder. Die Departement het egter dié mikpunt oortref deur 'n 22,4% groeikoers te behaal wat die totale aantal speurders op 20 022 te staan bring. 7 946 reserviste is tydens die boekjaar opgelei om kapasiteit op stasievlak te verhoog. 'n Addisionele 6 479 voertuie is aangekoop en in diens gestel. 'n 'E-docket' stelsel is by 194 polisiestadies in werking gestel om die verlies van polisie-dossiere te bekamp. Meer as 215 000 dossiere is reeds op die stelsel vasgelê. Tydens die boekjaar was die SAPD nou betrokke by die voorbereidings vir die Sokkerwêreldbeker. Dienleweringdispute was ook 'n uitdaging, en moorde op polisielede het die moraal van lede geaffekteer. 'n Belangrike fokuspunt was die daarstelling van vennootskappe om misdaad te beveg, asook om streeksamewerking te versterk om die land se grense te beveilig. Die SAPD het ook tydens die boekjaar 'n ondersoek geloods na die instelling van gespesialiseerde eenhede, met spesifieke verwysing na die herinstelling van die Gesinsgeweld, Kinderbeskerming- en Seksuele Oortredingseenhede. Die Minister van Polisie het bekendgemaak dat daar teen Maart 2011 landswyd polisie-eenhede opgerig sal wees om misdaad in landelike gebiede en op plase te bestry (Steenkamp 'Plan vir plase – Polisie-eenhede kom vir die landelike gebiede' *Beeld* (2010-09-10) 4). 'n Groot aantal Polisielede wil volgens die Polisie Kommissaris terugkeer na die SAPD (Van Aardt en e-tv '50% van SA-misdaad in Gauteng' *Nuus24* (2010-09-09) www.nuus24.com/Suid-Afrika/Nuus/50-van-SA-misdaad-in-Gauteng-2010-09-09; Keppler en Fourie 'Daar is tog hoop' *Beeld* (2010-09-10) 1; Fourie 'Cele sê minder gee pad uit die polisie' *Beeld* (2010-09-10) www.beeld.com).

Volgens die SAPD se misdaadstatistieke van April 2009 tot Maart 2010 (www.saps.gov.za/statistics/.../crimestats/2010/crime_stats.htm) het ses van die sewe kontakmisdade tydens die 2009/2010 boekjaar 'n afname getoon. Vir die eerste keer sedert 1995/1996 het die totale aantal moorde afgeneem na onder 17 000 (16 834 – bereken per 100 000 mense), 'n daling van 8,6%. Poging tot moord het met 6,1% afgeneem (17 410), terwyl seksuele misdade verminder het met 4,4% (68 332). Roof met verswarende omstandighede het met 7,5% gedaal (113 755) en gewone roof met 4,1% (57 537). Aanranding met die doel om ernstig te beseer het met 0,5% gedaal (205 293), terwyl gewone aanranding met 1% gestyg het (197 284). Residensiële inbrake het egter met 2,1% toegeneem (256 577), en nie-residensiële inbrake met 1,2% (71 773). Kommersiële misdaad het met 8,1% gestyg (84 842) en winkeldiefstal met 8,1% (88 634). Motorkapings het met sowat 6,8% afgeneem (13 902), terwyl transitoroofogte met 7,3% gedaal het (358). Sowat 657 673 prioriteitsmisdaad-arrestasies is gemaak (wat sowat 48% van die totale aantal arrestasies tydens die boekjaar uitmaak), en die nuutgestigte Onderzoekdirektoraat vir Prioriteitsmisdade het 28 van die top 50 mees-gesoeekte misdadigers in hegtenis geneem. Die instelling van 'Crime Line' het die polisie ondersteun, veral wat betref inhegtenisnemings vir onwettige en gesteelde vuurwapens en goedere. 21 286 vuurwapens is tydens die boekjaar gekonfiskeer, terwyl die vuurwapenamnestie gelei het tot die vrywillige inhandiging van 11 887 onwettige en 30 442 wettige vuurwapens.

Alhoewel huisbrake toegeneem het, het dié tipe misdaad volgens die Minister van Polisie gestabiliseer. Dit het die afgelope vyf jaar met 25% gemiddeld toegeneem. Volgens 'n Polisie-statistikus, Genl De Kock, was dit 'die eerste keer in die SAPD se geskiedenis dat die moordsyfer onder 17 000 was'. Dit word deur hom as 'n mylpaal beskou aangesien die moordsyfer die 'mees betroubaarste misdaadsyfer in die wêreld is' (SAPA en *Times Live* 'Misdaadsyfers lyk positief' *Nuus24* (2010-09-09) www.nuus24.com/Suid-Afrika/Nuus/Misdaadsyfers-lyk-positief-20100909; Mthethwa 'SA sheds its tag as "murder capital"

Sunday Times (2010-09-12) 8). Volgens People Opposing Women Abuse is die verkragtingstatistieke nie 'n ware beeld van die werklike verkragtingsyfers nie, en is daar nog baie verkragtingslagoffers wat nie dié misdaad aanmeld nie. Tshwaranang Legal Advocacy is van mening dat die grootste probleem met hierdie statistieke te make het met die feit dat nodige detail ontbreek. Seksuele misdade word in breë kategorieë verdeel, wat tot gevolg het dat die statistieke veralgemeen. Childline beweer dat kinders in baie gevalle by polisiestasies weggewys word wanneer hulle verkragtings wil aanmeld (Naidoo 'Sexual abuse stats "untrue"' *Sunday Times* (2010-09-12) 8).

Die Minister van Polisie het op 2010-07-15 bekendgemaak dat sekere statistieke oor plaasaanvalle 'per ongeluk' in die 2006-2007 statistieke gedupliseer was. Die korrekte statistieke was nie beskikbaar nie aangesien plaasaanvalle sedert 2007 deel gevorm het van die statistieke wat handel oor moorde en gewapende rooftogte (Steenkamp 'Polisie se statistieke is verkeerd' *Nuus24* (2010-07-16) www.nuus24.com/Suid-Afrika/Nuus/Polisie-se-statistieke-is-verkeerd-20100716). Volgens statistieke van misdaad wat deur *Beeld* en die veiligheidsfirma ADT opgetel is, het misdaadvlakke na die Wêreldbeker toegeneem. Burger van die Instituut vir Sekerheidstudies (ISS) is van mening dat die verhoogde begroting, die beskikbaarstelling van 60 000 meer polisielede en die oprig van taakspanne, onder andere, die misdaadvlakke tydens die Wêreldbeker beïnvloed het (Edwards 'Geweld styg skerp ná Wêreldbeker – veral plaasaanvalle neem weer toe' *Nuus24* (2010-09-13); *Beeld* (2010-09-13) 1). Daar is voorgestel dat misdaadstatistieke meer gereeld vrygestel word. Tans word hierdie statistieke slegs een maal per jaar vrygestel (Newham 'It's time for a new approach – real progress against crime requires greater transparency' *Sunday Times Review* (2010-09-12) 9).

Die betroubaarheid van geweldsmisdaadstatistieke is vroeër hierdie jaar deur David Bruce ondersoek ('The ones in the pile were the ones going down' – The reliability of violent crime statistics *South African 2010 Crime Quarterly*, 9-17, <http://www.iss.co.za/uploads/CQ31Full.pdf>). Volgens hom is onlangse misdaadstatistieke (wat toon dat die vlakke van geweldsmisdade tussen 2004 en 2009 met 25% gedaal het) onbetroubaar. Hierdie statistieke is in reaksie op die regering se doelstelling om geweldsmisdade met tussen 7% en 10% per jaar te laat afneem. Hy het spesifiek verwys na SAPD statistieke van afnames in misdaad in die periode 2003/2004 tot 2008/2009. Die volgende dui, volgens hom, daarop dat hierdie statistieke nie betroubaar is nie: (a) daar is geen korrelasie tussen moord en poging tot moordstatistieke nie, (b) die afname in die getal moorde behoort ooreen te stem met die afname in gevalle van roof met verswarende omstandighede en aanranding met die opset om ernstig te beseer (aangesien die laasgenoemde twee klasse van misdade direk verband hou met moord, en as drywers van moord beskryf word), (c) die afname in gewone aanrandingsgevalle is baie meer dramaties as die afname in gevalle van aanranding met die opset om ernstig te beseer (daar is ook geen bewyse dat polisiëring of sosiale ingrypings deur die regering 'n disproportionele impak op gewone aanranding het nie), en (d) daar is geen logiese verduideliking vir die verskil in afname in gewone roof en roof met verswarende omstandighede nie.

Koerante berig al 'n geruime tyd oor die onbetroubaarheid van misdaadstatistieke. So, byvoorbeeld, is in 2009 berig dat polisiebeamptes werksaam by die Mountain Rise Polisiestase in Pietermaritzburg na bewering opdrag gegee is om slegs strafflagtes aan te teken indien die verdagte dadelik beskikbaar was of die feite maklik vasstelbaar was. Klagtes wat nie aan hierdie vereistes voldoen het nie, is in 'n aparte kamer gestoor en

verbrand (Steenkamp 'Polisie verswyg 147 misdade' *Beeld* (2009-10-15) www.beeld.com). Na bewering het polisiestadies in Paarl, Paarl Oos, Mbekweni, Wellington, Lansdowne, Porterville, Piketberg, Bishop Lavis, Knysna, Gugulethu en Oudtshoorn sake afgegradeer, en selfs, in sekere gevalle, nie aangeteken nie. Daar word beweer dat die Polisie Prestasiekaart moontlik indirek hierdie optrede aanspoor deurdat 'n afname in aangetekende sake lei tot 'n gunstige prestasiebeoordeling. Punte word ook toegeken op grond van die misdaadopsporingskoers, en daarom word sake in sommige gevalle slegs aangeteken indien dit waarskynlik opgelos sal word. Die aansporing om nie geweldsmisdade aan te teken nie, is soos hierbo ook aangetoon, selfs sterker. Drie polisiestadies in die Wes-Kaap (Paarl, Oudtshoorn en George) is deur die Onafhanklike Klagte Direkoraat ondersoek vir die manipulering van misdaadstatistieke (Laganparsad 'Police "data fudgers" put to work checking ... data' *Sunday Times* (2010/09/12) 8). Faul ('Missing the target – when measuring performance undermines Police effectiveness 2010 *South African Crime Quarterly* 19-25 <http://www.iss.co.za/uploads/CQ31Full.pdf>) stel voor dat die deel van die SAPD se Prestasiekaart wat handel oor gemeenskapstevredenheid, verder ontwikkel en toegepas moet word by alle polisiestadies. Hierdie deel moet 'n redelike gewig dra. Volgens hom sal die misbruik van mag waarskynlik op die lang duur die gemeenskap se persepsies van die polisie negatief beïnvloed. 'n Paradigma-skuif is nodig sodat polisiebeamptes nie goeie polisiëring gelykstel aan die bereiking van prestasiekwotas nie. Volgens Bruce kan die afname in misdaad (soos deur statistieke bewys) slegs gebruik word indien die polisiegemeenskapsverhoudinge op 'n optimale vlak is en indien gemeenskapslede dus vertrou in die polisie diens. In gevalle waar die SAPD geëvalueer word aan die hand van die getal sake wat aangeteken is, sal polisiebeamptes gemotiveerd wees om nie sake aan te teken nie of statistieke te manipuleer. Misdaadstatistieke kan slegs gebruik word indien die proses 'n hoë vlak van integriteit en betroubaarheid handhaaf. In Suid-Afrika word misdaadstatistieke in baie gevalle gesien as 'n saak van beeldbestuur vir die regering.

Die SAPD het 'n nuwe gesagstruktuur ingestel wat terugbeweeg na militêre range (GK R254 in SK 33068 van 2010-04-01) om soos uitgespel in die 2010-2014 Strategiese Plan meer klem op professionalisme te lê en gesag en respek af te dwing. Die belang van vennootskappe met plaaslike gemeenskappe word ook beklemtoon. Met betrekking tot konteksanalise word klem geplaas op (a) misdaadanalise, (b) dienslewering op stasievlak, (c) gemeenskapbetrokkenheid in die bekamping van misdaad, (d) misdaadondersoek, (e) die justisie, misdaadvoorkoming en sekuriteitsgroep (die 'justice, crime prevention and security (JCPS) cluster'), (f) vergroting van die polisiemag, (g) die verbetering van infrastruktuur en (h) die gebruikmaking van tegnologie en ander hulpmiddels.

Die Onafhanklike Klagtedirekoraat se Strategiese Plan 2010-2013 maak voorsiening vir 'n aantal strategiese prioriteite. 'n Nuwe wetgewende raamwerk vir die Direkoraat is in 2010 oorweeg om te verseker dat die Direkoraat onafhanklik van die Suid-Afrikaanse Polisie diens sal funksioneer. Die Direkoraat is tans volgens hoofstuk 10 van die Wet op die Suid-Afrikaanse Polisie diens gestruktureer. Terwyl die aanstelling van 'n permanente Uitvoerende Direkteur in Augustus 2009 deurlopende goeie bestuur verseker het, het dit ook sekere veranderinge in die Direkoraat se strategiese rigting meegebring. Tydens 'n beplanningssessie in November 2009 het die *Lekgotla*-bestuur die uitdagings van werksverrigting met meer beperkte hulpbronne oorweeg en besluit om die Direkoraat se aktiwiteite te herevalueer en te prioritiseer. Die Direkoraat sal fokus op spesifieke ernstige

misdade soos klagtes van verkragting deur polisieoffisiere en die vermeende verkragting van 'n klaer/klaagster deur ander aangehoudenenes terwyl hy/sy in polisie-aanhouding is. Verder word beoog om die klagtehanteringsproses en ondersoeke te herorganiseer en te harmoniseer met ander prosesse. Daarnaas word die Onafhanklike Klagtedirektoraat se strategieë herprioritiseer. Die samewerking tussen die Direktoraat en die Sekretariaat van Polisie word geformaliseer om te verseker dat daar voldoende monitering van die SAPD is en dat daar suksesvolle implementering van die Direktoraat se aanbevelings plaasvind. Verder gaan die navorsingsfunksie in die Inligtingsbestuur- en Navorsingsprogram oorgedra word na die Sekretariaat van Polisie. Die *Independent Police Investigative Directorate Bill* (W15-2010) is kragtens artikel 206(6) van die Grondwet by die Parlement ingedien. Volgens artikel 206(6) moet daar 'n onafhanklike liggaam bestaan wat klagtes wat deur 'n provinsiale uitvoerende gesag teen lede van die Suid-Afrikaanse Polisiediens gelê word, ondersoek. Die Direktoraat wat geskep word (kl 2), sal oorsig uitoefen oor die optrede van die polisie in die provinsie (Memorandum). Die Direktoraat sal direk aan die betrokke Minister rapporteer. Die Direktoraat sal onafhanklik van die SAPD funksioneer (kl 3(1)) en sal die huidige Klagtedirektoraat inkorporeer (Memorandum). Die Direktoraat sal nie alleen klagtes aanhoor nie maar sal ook ondersoekbevoegdhede hê (kl 24).

Verdere oorsigstrukture word vir die polisie in die vooruitsig gestel. 'n *Civilian Secretariat for Police Service Bill* (W16D-2010) is by die Parlement ingedien. Volgens die verduidelikende opsomming (AK 682 in SK 33357 van 2010-07-05) word die wetsontwerp kragtens artikel 208 van die Grondwet ingedien om voorsiening te maak vir 'n Burgerlike Sekretariaat (kl 4) en Provinsiale Sekretariate (kl 16). Die pligte van die Burgerlike Sekretariaat (kl 6) is onder meer om die prestasie van die polisie teenoor hulle beleid te monitor, sowel as die hantering van die begroting en die voldoening aan die reëls van die Wet op Huishoudelike Geweld 116 van 1998. Hulle mag navorsing oor enige polisie aangeleentheid doen as hulle dit nodig ag. Die pligte van die Provinsiale Sekretariate (kl 17(2)) is onder meer om die polisiebeleide en polisie optrede in die spesifieke provinsies te monitor. Hulle moet ook sover moontlik polisie-gemeenskapverhoudinge bevorder en vennootskappe met die publiek en ander departemente sluit. Hulle moet verder gemeenskapveiligheidsstrukture in die provinsies bestuur.

'n Ondersoek is na onbehoorlike optrede van die lede van die SAPD kragtens die Wet op Spesiale Ondersoekenhede en Spesiale Tribunale Wet 74 van 1996 ingestel (Prokl R42 in SK 33451 van 2010-08-10).

3.2 *Korrektiewe dienste*

Die Korrektiewe Dienste Wysigingswet 25 van 2008 het op 2009-10-01 in werking getree met die uitsondering van artikels 21, 48 en 49 (Prokl R68 in SK 32608 van 2009-10-01).

Die Suid-Afrikaanse gevangenispopulasie is van die grootste ter wêreld (Anon 'SA prison population among world's highest' *The Star* (2010-02-26) 4). 'n Onlangse ondersoek het aangetoon dat Suid-Afrika die sewende meeste gevangenes in tronke het, meer as sekere lande wat tot vyf keer Suid-Afrika se bevolkingsgetalle het. Suid-Afrika het verder ook die hoogste gevangenispopulasie in Afrika. Verskeie redes vir dié hoë syfer word verskaf, onder meer dat gevangenisstraf as 'n 'quick fix' of vinnige oplossing gesien word. Persone wat lewenslank gevangenisstraf uitdien, het van 793 in 1999 tot ongeveer 7 574 gestyg. Die grootste gevangenis in Suid-Afrika is in Johannesburg, naamlik die Johannesburg Medium A-gevangenis wat plek het vir ongeveer 2 630 persone terwyl daar in werklikheid ongeveer

6 973 mense is, waarvan heelwat nog verhoorafwagend is. Die oorbevolking plaas 'n geweldige stremming op bestaande infrastruktuur. In oorvol gevangnisse het 'n persoon 'n ruimte van ongeveer 1,2m waar hy 23 uur per dag deurbring. Vrouens in Suid-Afrikaanse gevangnisse maak 2,2% van die totale gevangenisbevolking uit. Die syfer is 'n bietjie laer as die internasionale syfer van 7% van gevangenisbevolking. Volgens die Jaarverslag (soos op 31 Maart 2010) was 24 305 van die 50 511 aangehoudenenes vir langer as drie maande aangehou. Volgens die Departement Korrektiewe Dienste se 2009/2010 Jaarverslag was daar op 31 Maart 2010 'n totaal van 1 275 kinders onder die ouderdom van 18 jaar in aanhouding (van wie 21 meisies was) (Department of Correctional Services 'Annual Report 2009/2010' ([http://www.dcs.gov.za/Publications/...](http://www.dcs.gov.za/Publications/))).

Die Inspekterende Regter van Gevangnisse dui in sy Jaarverslag vir die tydperk 2009-04-01 tot 2010-03-31 aan dat daar 239 operasionele korrektiewe sentra met nagenoeg 164 000 gevangenes is. Die aantal gevangenes was 3% hoër as in die vorige verslagjaar en kan toegeskryf word aan die opening van die Kimberley Korrektiewe Sentrum en die opknapping van ander sentra. Suid-Afrika is steeds die land met die hoogste gevangenisvasyfer in Afrika (3.5 per 1 000). Negentien sentra se bevolkingsvlakke is meer as 200% en die toestand binne hierdie fasiliteit is totaal en al onaanvaarbaar. Die King William's Town Korrektiewe Sentrum was byvoorbeeld ten tye van publikasie van die verslag 247,51% geokkupeer. Die oprig van nuwe korrektiewe sentra word egter nie as 'n lewensvatbare oplossing beskou nie aangesien die Kimberley Korrektiewe Sentrum R820 miljoen gekos het, en slegs 3 000 gevangenes kan huisves. Die getal verhoorafwagende kinders het met 80% verminder in die tydperk 2003 tot 2010. Volgens die Inspekterende Regter word te veel beskuldigdes in hegtenis geneem, en moet ander opsies eerder eers oorweeg word. Gevangenes moet ook van oorbevolkte tronke verskuif word na minder bevolkte sentra. Die Inspekterende Regter het 'n oudit van korrektiewe programme tussen November 2009 en Februarie 2010 gedoen, en het bevind dat slegs tussen 10% en 15% van gevangenes betrokke was by gereelde werk of rehabilitasieprogramme. Die korrektiewe sentra het oor die algemeen ook lae vlakke van produksie getoon (gemiddeld 30%). Probleme sluit die gebrek aan eenvormige infrastruktuur, die onderbenutting van infrastruktuur, 'n tekort aan menslike hulpbronne, en die gebrek aan norme en standaarde vir die betrokkenheid van ander rolspelers in. Daar was 55 onnatuurlike sterftes en 992 natuurlike sterftes in die 2009-2010 verslagjaar. Die Inspekterende Regter van Gevangnisse het ook bevind dat alleenopsluiting (wat ingevolge die Wysigingswet op Korrektiewe Dienste 25 van 2008 nie meer toegepas mag word nie) steeds deur die verslagjaar plaasgevind het. Daar was 276 636 klagtes deur gevangenes in 2009 deur die Inspekterende Regter van Gevangnisse ontvang.

Gedurende Oktober 2008 het die regering die *Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (OPCAT) geteken. Die Departement van Justisie is in die proses om voorleggings aan die Parlement te maak om die protokol te ratifiseer. Ingevolge OPCAT moet meganismes in plek gestel word om plekke van aanhouding te besoek; wat 'n duplisering van die funksies en verantwoordelikhede van die Inspekterende Regter van Gevangnisse tot gevolg sal hê.

In Kaapstad het die Minister van Korrektiewe Dienste genoem dat 'n eksklusiewe opleidingsfasiliteit vir gevangenes oorweeg word (Anon 'Prison school on the cards?' <http://allafrica.com/stories/20103251064.html>). Hierdie moontlikheid word ondersoek omdat daar jaarliks baie gevangenes vrygelaat word wat maar net weer terugkeer na die gevangenis omdat hul nie die nodige vaardighede of opleiding het om 'n werk te kry nie.

Dit is veral van toepassing op persone wat lewenslank gevonniss is en wat vrygelaat word op 'n ouderdom van tussen 40 en 47. Hierdie kategorie persone het nooit die geleentheid gekry om hulself vir 'n beroep te kwalifiseer of 'n vaardigheid aan te leer nie. Huidig word daar verskillende opleidingskursusse in gevangenis aangebied wat onder meer naaldwerk, kunste en skryfwerk insluit. Dit voldoen egter nie aan al die opleidingsbehoefte nie. Die programme is ook vrywillig en baie gevangenes neem nie daaraan deel nie. Die Departement is tans in die proses om aansoek te doen vir die kanalisering van meer fondse sodat daar indringend na opleiding van gevangenes ondersoek ingestel kan word.

Die Departement van Korrektiewe Dienste se 2009/2010 Jaarverslag maak voorsiening vir sewe programme. Program A (Administrasie) fokus op die effektiewe en gekoördineerde implementering van die operasionele strategie, menslike hulpbronstrategie, kommunikasie-strategie, kennisbestuurstrategie, finansiële strategie en tegnologiestrategie vir beter bestuur, verbeterde dienslewering en aanspreeklikheid. Program B (Sekuriteit) fokus op die daarstelling van 'n veilige omgewing vir gevangenes, personeel en die publiek. Program C (Korreksies) fokus op die voorsiening van behoefte-gebaseerde, korrektiewe vonnisplann en intervensies wat gerugsteun word deur assessering van sekuriteitsrisiko's en misdadighedsprofile van individue. Program D (Sorg) fokus op die voorsiening van sorgprogramme en dienste wat daarop gemik is om die persoonlike welstand van gevangenes in die Departement se sorg te handhaaf. Program E (Ontwikkeling) fokus op die voorsiening van behoefte-gebaseerde persoonlike ontwikkelingsprogramme en dienste aan alle oortreders. Program F (Sosiale Herintegrasie) behels die voorsiening van dienste wat fokus op oortreders se voorbereiding vir vrylating, effektiewe toesighouding nadat hul vrygelaat word op parool, en op die fasilitering van hul sosiale herintegrasie in gemeenskappe. Laastens fokus Program G (Fasiliteite) op die menslike en veilige aanhouding van gevangenes, deur die verskaffing en instandhouding van fisiese infrastruktuur, sorg, ontwikkeling en algemene administrasie.

Volgens die Strategiese Plan 2009/10–2013/14 van die Departement van Korrektiewe Dienste (<http://www.dcs.gov.za/Publications/...>) het die kabinet die daarstelling van 'n aanhoudingsafdeling binne die Departement goedgekeur. Groter klem sal in die toekoms geplaas word op vennootskappe met diensverskaffers, gemeenskappe en ander partye om rehabilitasie en herintegrasieprogramme suksesvol te implementeer. Die Departement het homself herverbind aan die uitlewing van 'n kultuur van menseregte, en in dié verband sal verhoudinge versterk word met die Nasionale Korrektiewe Diensteraad (*National Council for Correctional Services* (NCCS)) en die Kantoor van die Inspekterende Regter. Die volgende prioriteite is geïdentifiseer: die daarstelling van nuwe fasiliteite; die aanvaarding van 'n raamwerk vir die bestuur van kinder- en vrouegevangenes; die finalisering van 'n raamwerk vir slagofferondersteuningintervensieprogramme; die verbetering van veiligheid en sekuriteit van gevangenes, personeel en diensverskaffers en verbeterde toegang tot rehabilitasieprogramme. Herstellende geregtigheid (*restorative justice*) met 'n sterk fokus op die rehabilitasie van misdadigers is een van die hoofkenmerke van die Strategiese Plan. Spesiale aandag sal ook gegee word aan die feit dat talle jong misdadigers by herhaling in die gevangenis beland.

3.3 Verdediging

Die Departement van Verdediging en Veterane (DVV) se Strategiese Besigheidsplan 2009 (as deel van die MTEF finansiële jaar 2009/10 tot 2011/12) stel 'n aantal strategiese doelwitte ter uitvoering van die visie en missie van die DVV,

- (a) die uitvoering van die verdedigingsverantwoordelikhede soos bepaal en befonds deur die regering;
- (b) die verskaffing van gebeurlikheidsgereedheid en koste-effektiewe verdedigingmetodes;
- (c) die behoorlike bestuur van die DVV en die administrasie van die DVV binne die wetgewende en regulatoriese raamwerk en owerheidsbeleid;
- (d) die volhoubare en deurlopende verbetering van die kwaliteit van uitsette en kostebesparing; en
- (e) die deurlopende gehalteverbetering ten opsigte van DVV toerusting en fasiliteite.

Die visie word gedefinieer as die effektiewe verdediging vir 'n demokratiese Suid-Afrika, en die missie om verdedigingsvermoëns wat gepas is vir die behoeftes van Suid-Afrika (soos gereguleer deur die Grondwet, nasionale wetgewing, asook parlementêre en uitvoerende gesagbeleidsrigtings) te verskaf, te bestuur, te ontwikkel en aan te wend.

Die volgende hoofstrategieë word beklemtoon: militêre strategie, die verdedigingsmaggereedmaging, die verdedigingsmagingebruikstelling en 'n aantal verdedigingsmag-ondersteuning strategieë. (Sien ook die DVV se 2009/2010 jaarverslag www.dod.mil.za/documents/.../Annual%20Report%200910f.pdf.)

Die Minister het dit duidelik gemaak dat die konstitusionele mandaat van die Suid-Afrikaanse Verdedigingsmag breed geïnterpreteer moet word om, benewens die tradisionele militêre take, ook sosio-ekonomiese ontwikkeling in te sluit, asook die bevordering van vrede-stabiliteit en veiligheid in Afrika, en spesifiek in die Suid-Afrikaanse Ontwikkelingsgemeenskap (SAOG) verband. Daarbenewens sal die hoofstroom weermag- lede en die reserwemag komponent nouer geïntegreer word, en naas die 24 565 jong Suid-Afrikaners wat tydens die jare 2009 tot 2012 opgelei sal word, word 'n besondere sterk klem op veterane en hulle versorging geplaas. Sterk klem word gelê op die rol van die SANW in die komplimentering en herafdwinging van die doelwitte van Suid-Afrikaanse buitelandse beleid. Vyf sleutel fokusareas sou ondersteuning geniet: grensbeveiliging, veiligheid en sekuriteit, ramphulp en verligting, soek en redding, asook ondersteuning verwant aan die 2010 FIFA Wêreldbeker. Daar is ook aangekondig dat die 106 500 reserwemaglede tydens die driejaar-tydperk opgeroep kon word, en dat 11 140 jong Suid-Afrikaners opleiding tydens die finansiële jaar 2010/11 sou ontvang. Die DVV se Strategiese Plan vir die periode 2010/11 tot 2012/13 (www.pmg.org.za/report/...) verskaf inligting oor die daarstelling van 'n aparte Departement van Militêre Veterane (DMV). Die Strategiese Plan plaas klem daarop dat grondwaartse magte versterk sal word (terwyl befondsing tydens die vorige jaar gerig was op die lug en see afdelings van die SANW). Na die 2010 Uniegebou proteste deur 'n aantal SANW soldate, het die Minister aangekondig dat 'n Verdedigingsmag dienstekommissie gestig gaan word.

Die Strategiese Plan vermeld ook dat die volgende vyf wette in die finansiële jaar 2010/2011 ter tafel gelê sal word: die Wetsontwerp op Militêre Dissipline; die Wetsontwerp op Militêre Veterane-aangeleenthede; die Verdedigingswysigingswet (om voorsiening te maak vir verpligte diens vir lede van die reserwemag); die Wetsontwerp op Nasionale Verdedigingsmagdienskommissie en die Wetsontwerp op die Geneefse Konvensies (met die doel om die Geneefse Konvensies en gepaardgaande protokolle deel van die Suid-Afrikaanse reg en dus in ooreenstemming met artikel 231 van die Grondwet te maak). Daar word reeds uitvoering gegee aan hierdie strategie. Die Verdedigingswysigingswets-

ontwerp (W11B-2010) maak dit duidelik wie die Gesagstruktuur van die Verdedigingsmag (*Military Command of the Defence Force*) ooreenkomstig artikel 202(1) van die Grondwet is (kl 4A ingevoeg deur kl 2). Artikel 53 van die Verdedigingswet 42 van 2002 word gewysig om lede van die bestaande Reserwemagte te dwing om binne 18 maande na inwerkingtreding van die Wysigingswet dienskontrakte met die Verdedigingsmag te sluit (kl 54(b) ingevoeg deur kl 4(a)). Nadat so 'n kontrak gesluit is, moet die lid van die Reserwe Mag vir diens aanmeld wanneer hy of sy daartoe opgeroep word en nie net byvoorbeeld wanneer daar 'n noodtoestand afgekondig word of tydens oorlog nie (kl 54(1A) en 54(3A) ingevoeg deur kl 4(b)-(c)). 'n *Defence Force Service Commission* word ingestel (kl 62A-63L ingevoeg deur kl 6). Daar is verder *Individual Grievances* regulasies kragtens artikel 61(2) van die Verdedigingswet 42 van 2002 afgekondig (GK R572 in SK 33334 van 2010-06-30).

3.4 *Intelligensiedienste*

Die Minister van Staatsveiligheid het 'n lys van wetgewing wat pligte en bevoegdhede aan bepaalde lede van die Nasionale Intelligensie-Agentskap verleen, in die *Staatskoerant* afgekondig (GK 912-915 in SK 32576 van 2009-09-17).

4 Wapens

Kragtens die Wet op die Nie-proliferasie van Wapens van Grootsekaalse Vernietiging 87 van 1993 (a 13)) is daar kennisgewings uitgereik waarvolgens bepaalde toerusting, materiaal, chemiese stowwe, tegnologie en ander materiale wat in die bylae tot die kennisgewings gelys is, aan 'n bevoegde instansie verklaar moet word. Die gelyste items mag nie sonder toestemming vervaardig, of in of uitgevoer word nie en daar mag ook nie enige dienste in die verband sonder sodanige toestemming verleen word nie. (Sien in die verband GK 18 in SK 32893 van 2010-02-03; GK 19 in SK 32894 van 2010-02-03; GK 20 in SK 32895 van 2010-02-03; GK 21 in SK 32896 van 2010-02-03; GK 22 in SK 32897 van 2010-02-03; GK 311 in SK 29783 van 2007-04-11). Die Minister van Handel en Nywerheid het ook regulasies uitgevaardig ten einde die registrasie van persone wat in beheer is van gelyste items te reguleer (GK R16 in SK 32891 van 2010-02-03). Daar is verder regulasies uitgevaardig om die toepassing van die bepalinge van die Chemiese Wapenkonvensie (*Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction*) te reguleer (GK R17 in SK 32892 van 2010-02-03). Alle persone in beheer van chemikalieë wat in die bylae tot die regulasie gelys word, moet jaarliks verslag lewer oor die huidige en toekomstige gebruik van sodanige items, asook die in en uitvoer en produksie daarvan. Alle persele kan deur internasionale inspekteurs besoek word (reg 4-5).

Die Registrateur van Wapens het in Desember 2009 kennis gegee dat die SAPD van voorneme is om alle wapens en ammunisie wat vrywillig oorhandig is, te vernietig en het 'n tydperk neergelê waarbinne persone voorleggings kon maak waarom bepaalde wapens/ammunisie nie vernietig kon word nie (GK 1202 in SK 32812 van 2009-12-14). Die Minister het in November 'n amnestietydperk afgekondig vir die inhandiging van onwettige vuurwapens vir vernietiging of om aansoek te doen vir die lisensiëring van sodanige vuurwapens (GK 1112 in SK 32738 van 2009-11-25).

Die Minister van Polisie het riglyne uitgevaardig om die vergoeding vir vuurwapens wat vrywillig ingehandig is ingevolge artikel 149(3) van die Wet op Wapenbeheer 60 van

2000 te bepaal (GK 1071 in SK 32701 van 2009-10-10). Die riglyne is nie van toepassing op wapens wat in die tydperk 1 Julie 2004 tot 30 Junie 2009 in ooreenstemming met artikels 134-136 ingehandig is nie. Indien 'n wapen wat ingehandig is, wel deur die SAPD vir byvoorbeeld opleiding gebruik gaan word, moet die Registrateur van Wapens die voormalige eienaar in kennis stel dat daar besluit is om nie die wapen te vernietig nie en aan die persoon die voorgeskrewe vergoedingsvorm gee om binne 30 dae te voltooi. Die Minister stel drie onafhanklike waardeerders op 'n paneel aan om die vergoeding te bepaal – hulle kostes word van die vergoeding wat aan die eienaar betaal moet word, afgetrek. Die vergoeding moet die staat se beperkte vermoë om vergoeding te betaal in ag neem. Daar word ook maksimum bedrae vir bepaalde wapens bepaal waarvan die hoogste R2000 is.

Moontlike ongerymdhede wat met die aankoop van wapens deur die staat gepaardgegaan het, het weer onder die loep gekom. Die Valke het gedurende September in die parlement aangekondig dat die amptelike ondersoek na die sogenaamde 'wapenskandaal' gestaak gaan word. Hierdie uitlating het ook 'n direkte impak gehad op ander ondersoeke wat met die hoofondersoek verband gehou het. Die parlement se staande komitee oor openbare rekeninge (Skoor) soek indringend antwoorde oor hoekom die ondersoek gestaak is (Wyngaard 'Skoor wag nog vir antwoorde' *Die Burger* (2010-11-10) 3). Redes vir die staking is onder meer dat die probleem te kompleks is en heelwat verwante sake betrek, dat getuienis onvoldoende is en dat 'n deeglike ondersoek te veel tyd en geld gaan kos. Nuwe vrae het egter na vore gekom nadat 'n oudit van 'n firma in Engeland aangetoon het dat biljoene rande in omkoopgeld aan amptenare en politici betaal is (Naidoo 'R1-billion in bribes – UK firm launches new arms deal probe' *Sunday Times* (2010-11-07) 1).

5 Terrorisme

Die President het gewysigde lyste van terroriste of moontlike tereurorganisasies of lede daarvan wat deur die Veiligheidsraad van die Verenigde Nasies geïdentifiseer is, afgekondig kragtens artikel 25 van die Wet op die Beskerming van Konstitusionele Demokrasie teen Terroriste- en Verwante Aktiwiteite 33 van 2004 (Prokl R60-63 in SK 32573 van 2009-09-16; Prokl R71 in SK 32682 van 2009-11-05; Prokl R88-90 in SK 32824 van 2009-12-18; Prokl R4-5 in SK 33000 van 2010-03-05; Prokl R4-5 in SK 33000 van 2010-03-05; Prokl R 60-63 in SK 32573 van 2010-09-16; Prokl 22 in SK 33180 van 2010-05-14; Prokl 18 in SK 33180 van 2010-05-14; Prokl 48, 53 in SK 33563 van 2010-09-23; Prokl 32 in SK 33392 van 2010-07-23; Prokl 28-30 in SK 33281 van 2010-06-14).

Regulasies is op 2010-10-01 uitgevaardig kragtens artikel 77 van die *Financial Intelligence Centre Act* 38 van 2001 ten einde die regulasies (GK R1595 in SK 27580 van 2005-05-20) wat geldwassery en terroristefinansiering beheer, te wysig (GK R867 in SK 33596 van 2010-10-01; vir vrystellings sien GK R869 in SK 33596 van 2010-10-01).

6 Wetsontwerp oor inligting

Die omstrede Wetsontwerp op die Beskerming van Inligting is vir eers teruggetrek om dit 'meer grondwetlik' te maak (Steenkamp 'ANC stem nou saam oor omstrede wetsontwerp oor inligting' *Die Burger* (2010-11-04) 1). Die parlementêre *ad hoc*-komitee gemoeid met

die wetsontwerp het wetskrywers opdrag gegee om die bepaling dat staatsinligting in 'nasionale belang' geklassifiseer kan word, uit die wet te haal. Kritici was van mening dat die begrip 'nasionale belang' te wyd en omvattend is. Verdere voorstelle sluit in om die definisie van 'staatsveiligheid' te hersien en dat die bepaling dat inligting as 'kommersiële inligting' geklassifiseer kan word, moontlik uitgehaal word. Politieke partye en ander belanghebbendes is nog in 'n hewige debat gewikkel of 'n onafhanklike liggaam of die minister van staatsveiligheid in bepaalde gevalle as appèlliggaam moet optree. (Sien ook Peyper 'Inligtingswet nie vanjaar al afgehandel' en Du Toit 'Regering "sal media raadpleeg" oor wet', beide in *Die Burger* (2010-11-13) 2.)

Willemien du Plessis (NWU Potchefstroom))

Juanita Pienaar (US)

Nic Olivier (UP)